

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	PhDr. Ing. Stanislav Hamerský
Tematická oblast:	Systematická organická chemie
Název DUMu:	Karboxylové kyseliny
Kód:	VY_32_INOVACE_CH.3.19
Datum:	20. 9. 2013
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	karboxylové kyseliny, neutralizace, dekarboxylace, oxidace, redukce, dehydratace, esterifikace, hydrolýza nitrilů, karboxylace Grignardových činidel
Anotace:	Tento dokument je pracovním listem, který slouží k výkladu učiva o karboxylových kyselinách. Předpokládá se, že žáci budou v hodině chemie pracovní list postupně vyplňovat svými poznámkami. Pro ověření znalostí v následující hodině slouží DUM VY_32_INOVACE_CH.3.20 s názvem Karboxylové kyseliny – procvičování. V případě potřeby řešení či konzultace některého z témat kontaktujte prosím autora prostřednictvím emailové adresy hamersky[zavináč]gymnaslo.cz.

Karboxylové kyseliny

Fyzikální vlastnosti:

Nižší monokarboxylové kyseliny jsou kapalné látky mísitelné s vodou, vyšší jsou látky pevné (voskovité konzistence) ve vodě nerozpustné. Dikarboxylové a aromatické kyseliny jsou pevné krystalické látky.

Některé významné karboxylové kyseliny:

Kyselina mravenčí – ostře páchnoucí kapalina, používá se jako konzervační a desinfekční prostředek (má baktericidní účinky).

Kyselina octová – kapalina štiplavého zápachu, používá se v potravinářství (8% roztok = ocet).

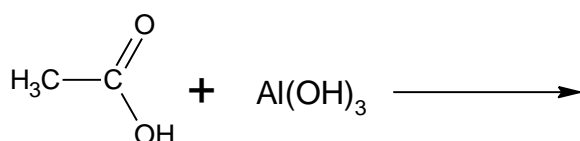
Kyselina benzoová – krystalická látka s baktericidními účinky; její soli (benzoany) se používají v potravinářství jako konzervační látka.

Kyselina šťavelová – krystalická látka, obsažena ve šťaveli, ve šťovíku, v ovoci.

Chemické vlastnosti:

1) Neutralizace

Karboxylové kyseliny jsou slabé kyseliny (nejsilnější z nich je kyselina mravenčí). S hydroxidy reagují za vzniku solí:

2) Dekarboxylace

- provádí se tavením s alkalickým hydroxidem:

Např.: Který produkt vznikne dekarboxylací ethanové kyseliny?

3) Redukce a oxidace

4) Dehydratace

- jako dehydratační činidlo se často používá acetanhydrid

5) Reakce s alkoholy nebo fenoly (=esterifikace)

- probíhá za katalýzy H^+ (nejčastěji H_2SO_4)

Estery propůjčují přírodním látkám jejich vůni a syntetické se používají jako esence – např.: butyl-ethanoát (hruška), butyl-propanoát (rum), oktyl-ethanoát (pomeranč), methyl-butanoát (ananas), ethyl-butanoát (broskev), atd.

5) Reakce s halogenačními činidly

- halogenační činidla: PCl_3 , PCl_5 , SOCl_2

Příprava a výroba:

1) Oxidace (jako oxidační činidla používáme KMnO_4 , $\text{K}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$, směs $\text{K}_2\text{CrO}_4 + \text{H}_2\text{SO}_4$)

a) Oxidace uhlovodíků

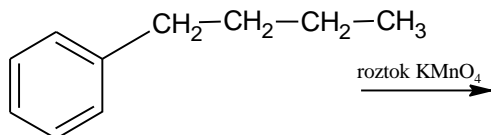
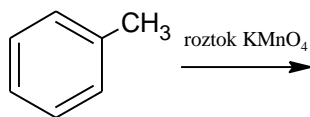
Alkany se oxidují obtížně za vzniku směsi produktů – alkoholy, ketony, kyseliny.

Alkeny lze působením KMnO_4 hydroxylovat a následně ihned oxidovat:

nebo nejprve převést na alkohol adicí vody a následně oxidovat např. KMnO_4 :

Alkyny lze převést na aldehydy či ketony Kučerovovou adicí a následně oxidovat např. KMnO_4 – např. z acetyleny lze připravit kyselinu octovou takto:

Areny – u alkylovaných arenů se oxiduje uhlíkový atom bezprostředně sousedící s aromatickým jádrem – např.:

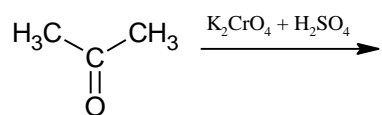
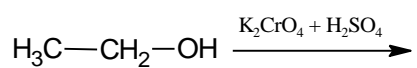

Průmyslově se takto vyrábí tereftalová kyselina:

Mechanismus oxidace postranního řetězce vyžaduje přítomnost C-H vazby v sousedství aromatického jádra:

Běžná oxidační činidla nenapadají aromatické jádro. Pro oxidaci aromatického kruhu je zapotřebí vysokých teplot a speciálního katalyzátoru V_2O_5 :

b) Oxidace kyslíkatých derivátů

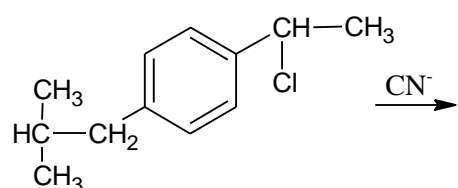

2) Hydrolýza nitrilů

a) **kyselá** (působíme např. roztokem HCl)

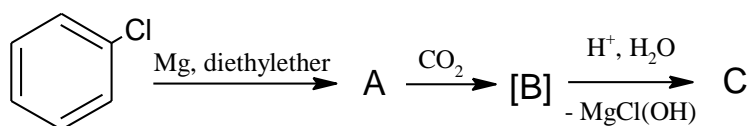
b) **alkalická** (působíme např. roztokem NaOH)

Pozn.: Nitrily se připravují reakcí primárních nebo sekundárních alkylhalogenidů s kyanidy. Např.:

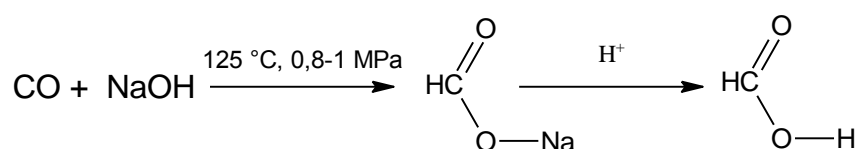
3) Karboxylace Grignardových činidel

Např. (doplňte látky A,B,C):

4) Speciální metody výroby

Výroba kyseliny mravenčí:

Výroba kyseliny octové:

Kromě adice vody na ethyn a následné oxidace se průmyslově využívá **octové kvašení** alkoholických roztoků pomocí bakterií rodu *Acetobacter*.

Výroba vyšších mastných kyselin:

hydrolýzou tuků

Tento digitální učební materiál byl vytvořen pomocí software:

1. Microsoft Office 2007
2. ACD Chem Sketch (Freeware)

Použité zdroje:

1. POKORNÝ, Petr, Zdeněk MEDEK a Danuše HLÁSNÁ. *Chemie 2 - Organická chemie: pro 2. ročník středních průmyslových škol chemických a škol s chemickým zaměřením*. Praha: SNTL, 1984.
2. JANEČKOVÁ, Anna. *Organická chemie: studijní text pro SPŠCH. 2.*, upr. a dopl. vyd. Ostrava: Pavel Klouda, 2001.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.